

ქეთევან კინმარიშვილი
ეკონომიკის დოქტორი

ლიბერალიზმი (ფრანგ. libéralisme) – იდეოლოგია, ფილოსოფიური შეხედულება და პოლიტიკური ტრადიცია, რომლის მიხედვით თავისუფლება ძირითადი პოლიტიკური ღირებულებაა. იდეოლოგია დასავლეთის განმანათლებლობის ეპოქაში (ფრანგ. siècle des lumières, გერმ. Aufklärung) იღებს დასაბამს, თუმცა ტერმინი ამჟამად გაცილებით მრავალფეროვან პოლიტიკურ ნააზრევს მოიცავს.

ვრცელი გაგებით თანამედროვე ლიბერალიზმის ქვაკუთხედი ინდივიდუალური უფლებებია. თანამედროვე საზოგადოებაში ლიბერალები მხარს უჭერენ ლიბერალურ დემოკრატიას ღია და თანასწორი არჩევნებით, სადაც ყველა მოქალაქეს ერთნაირი უფლებები აქვს კანონით და თანასწორი შესაძლებლობები წარმატებისთვის.

მრავალი ლიბერალი მხარს უჭერს მთავრობის თავისუფალ ბაზარში უფრო აქტიურ ჩარევას, ხშირად ანტიდისკრიმინაციული კანონების, პროგრესირებადი დაბეგვრის, საყოველთაო განათლების და სხვა სახით. ამ მრწამსით ასევე მოიაზრება, რომ მთავრობამ უნდა უზრუნველყოს საერთო კეთილდღეობის გარკვეული დონე, მათ შორის უმუშევართა კომპენსაცია, მიუსაფართა დასახლება, სამედიცინო მომსახურება ავადმყოფთათვის. ამგვარ საზოგადოებრივად დაფინანსებულ ინიციატივებსა და ჩარევებს ბაზარში ეწინააღმდეგებიან კლასიკური ლიბერალიზმის თანამედროვე მიმდევრები, რომლებიც პრიორიტეტს თავისუფალ კერძო მენარმეობას, ინდივიდუალურ ქონებრივ უფლებებსა და კონტრაქტის თავისუფლებას ანიჭებენ; კლასიკური ლიბერალების მრწამსით ეკონომიკური უთანასწორობა, რომელიც ბუნებრივად წარმოიქმნება თავისუფალ ბაზარზე, არ არის საკმარისი არგუმენტი კერძო ქონებრივი უფლებების ხელყოფის გასამართლებლად. მიუხედავად ამისა, კლასიკური ლიბერალიზმის თანამედროვე მიმდევრები მხარს უჭერენ კორპორაციების უფრო მაღალ დაბეგვრას, პროგრესირებადი სამემოსავლო გადასახადის მიმდინარე ტენდენციის ნაცვლად, რაც გადასახადის მთელს ტვირთს ინდივიდუალურ მუშა-მოსამსახურეს აკისრებს.

„ლიბერალიზმი“, როგორც ტერმინი გამოიყენება 1812 წლიდან, მას შემდეგ, რაც ესპანეთში შეიქმნა ლიბერალების პარტია და სამოქალაქო კონფლიქტში კონსერვატიული და ავტორიტარული შეხედულებების მოწინააღმდეგეები გაერთიანდა. მას ლათინური ძირი აქვს და თავისუფლებას ნიშნავს. ლიბერალებს სურდათ, ამ სახელით გამოეხატათ პოლიტიკური იდეალები, მსოფლმხედველობა, რომლის მიხედვითაც პიროვნებებს გააჩნიათ სრული თავისუფლება ესწრაფვოდნენ თავიანთ საკუთარ ბედნიერებას მათთვისვე მისაღები გზებით, იმ პირობით, რომ ამან არ უნდა შეზღუდოს სხვების თავისუფლება.

შინაარსი, რომელიც ტერმინ „ლიბერალიზმში“ ჩაიდო კაცობრიობისთვის ახალი არ ყოფილა. შორს რომ არ წავიდეთ, იმ დროისათვის ჯერ კიდევ ახალშექმნილი ამერიკის შეერთებული შტატების კონსტიტუციით უკვე იყო აღიარებული მსგავსი უფლება და იგი მნიშვნელოვანწილად, ევროპელი ლიბერალების შთაგონების წყაროსაც წარმოადგენდა.

თუმცა, „ბებერ კონტინენტს“ საკუთარი ტრადიციებიც უხვად ჰქონდა, რომ „ლიბერალიზმი“ ესაზრდოებინა. დამფუძნებელი მამების „ამერიკული ოცნება“ ხომ, სინამდვილეში ანგლო-საქსური წარმოშობის იყო. შეიძლება ითქვას, რომ თანამედროვე ლიბერალიზმში გაერთიანებულია ე.წ. ანგლო-საქსური — ევოლუციონისტური და კონტინენტური, ანუ რაციონალისტური ტრადიციები. პირველი, ადამიანების თანამშერომლობის სპონტანურ წესრიგს აღიარებს, რომელიც მრავალი პიროვნების ინდივიდუალური, დამოუკიდებელი „მცდელობებისა და შეცდომების“ შედეგად ყალიბდება. მეორე, გადამწყვეტ როლს გონების „ყოველგვარი ცრურწმენისა და დოგმისგან განთავისუფლებას“ ანიჭებს და საზოგადოების უკეთეს მომავალს ყოვლისმომცველ რეფორმაციას უკავშირებს. პირველისათვის, ბედნიერებისა და კეთილდღეობის მიღწევის საკვანძო საშუალება თითოეულის თავისუფლებაა, მეორესთვის — ყველას თანასწორუფლებიანობა.

აქედან გამომდინარე, თანამედროვე თეორიული და პოლიტიკური ლიბერალიზმი ცდილობს, რომ თავისუფლება და თანასწორუფლებიანობა ერთმანეთს შეურწყას. თუმცა წინააღმდეგობები, როგორც იმის განსაზღვრაში, თუ რა არის თავისუფლება

და რა არის თანასწორუფლებიანობა, ისე მათი მიღწევის გზების შერჩევაში, იმდენად ხშირი და მნიშვნელოვანია, რომ ლიბერალიზმი აღარ შეიძლება ჩაითვალოს მონოლითურ მსოფლმხედველობად. მისი „მემარჯვენე“ განშტოებები, რომლებიც ადამიანის თავისუფლების განუყოფელ ნაწილად ეკონომიკური საქმიანობაში ხელისუფლების ჩაურევლობას მიიჩნევენ, კონსერვატიზმს უახლოვდებიან, ხოლო „მემარცხენე“ განშტოებები, რომლებიც თანასწორობის გარანტიად, პირიქით, სწორედ რომ ამა თუ იმ სახელისუფლო რგოლის ჩარევას მიიჩნევენ — სოციალიზმს. გარდა ამისა, ლიბერალიზმის წიაღიდან მომდინარეობს „ლიბერტარიანიზმი“, რომელიც მინიმალური უფლებამოსილების, სიმბოლურ მთავრობას დასაშვებად მიიჩნევს, „პანარქიზმი“, რომელიც ექსტერიტორიალურ ხელისუფლებას უშვებს და „ანარქოკაპიტალიზმი“, რომელიც საერთოდ უარყოფს მთავრობის არსებობის საჭიროებას. შესაბამისად, არ არის გასაკვირი, რომ რიგ ქვეყნებში ლიბერალები კონსერვატიული ხასიათის პარტიებში ერთიანდებიან, როგორც ეს ხდება, მაგალითად, იაპონიასა და ავსტრიაში. ხოლო სხვებში, მაგალითად, შეერთებულ შტატებში, ისეთ პარტიებში, რომლებიც სოცლიალ-დემოკრატიულია თავის არსით. არც ისაა გასაკვირი, რომ ზოგიერთები, საკუთარი ლიბერალობის ხარისხის განსამართავად ტერმინებს: „კლასიკურ ლიბერალს“, „პალეო-ლიბერალს“, „ნაციონალ-ლიბერალს“, „სოციალ-ლიბერალს“, „ორდო-ლიბერალს“, „ნეო-ლიბერალს“ და სხვა მრავალს იყენებენ. ამასთან, დაუნდობლად აკრიტიკებენ ერთმანეთის „ლიბერალობას“.

შესაძლოა, „ლიბერალიზმის“ ასეთი მრავალსახეობა და „შიდაოჯახური“ ქიშპი, ვინმესთვის გამაღიზიანებელი იყოს და საერთოდ, „ლიბერალიზმს“, როგორც დამოუკიდებელ პოლიტიკურ მსოფლმხედველობას, ეჭვით შეხედოს. მაგრამ, უფრო სამართლიანი იქნებოდა, რომ სწორედ ეს მრავალფეროვნება იქნეს მიჩნეული „ლიბერალიზმის“ ცხოველუნარიანობის მთავარ არგუმენტად.

„ლიბერალიზმი“, უპირველეს ყოვლისა, თვითდამკვიდრების თავისუფლებას გულისხმობს; აზრის, სიტყვის, პრესის, რწმენის თავისუფლებას აღიარებს და იმ შეხედულებების არსებობასაც ლეგიტიმურად ცნობს, რომლებიც არა უბრალოდ განსხვავებული, არამედ ლიბერალიზმის საწინააღმდეგონიც კი არიან.